

miðvikan

ini kann sostatt ikki brúkast, men tað kann umleið 1760, har høvi verður at seta ta týsk-donsku pietismuna upp ímóti tí fronsku Upplýsingartíðini og bæði hesi upp ímóti tí »føroyska« Kingo.

Men hví árinu ímillum 1756 og 1763? Hví ikki 1750? Ella 1770? Svarið er mestur: »Candide«. Tann stutta skaldsøgan hjá Voltaire kom út í 1759, og tankar og niðurstøður hjá sorinskrivarum kundu í støðum verið tiknar beint úr hesi bók. Siga vit, og eg haldi ikki, at tað er órimligt, at Johan Hendrik Heyde hevur lisið »Candide«, mugu vit geva bókin stundir at koma úr Frankríki til Føroya. Les vit hartil orðini um orlogsskipini, at tey »vóru komin úr bardøgum í Amerika«, at kriggið er av, so eru vit í november 1763. Mánaðin fáa vit í fyrsta kapitlið (»Hvør sær grind í november mána, ha?«) Tað er sostatt einki órimligt í at hevda, at søgugongdin í »Barbu og harra Pál« tekur við í november mánaði 1763, og at hon endar hálvt annað ár seinni summarið 1765.

Verøld

Skaldsøgutemað er ikki bara um ta erotisku atdráttarmegina hjá Barbu og tær gleðir og vanlukkur harav standast, men snýr seg eisini í stóran mun um verðina ímóti tí at siga hana frá sær. Og Jørgen-Frantz Jacobsen visir, at líkamikið hvørjar andaligar ella moralskar grundgevingar ein persónur fyrisprákar, so vil ein nærri kanning altíð finna fram til verðsligar orsakir.

Prædikan hjá harra Vensili í »Far, verøld, far væl« er umtalað, somuleiðis hvussu hann savnar saman »eyð á fold«, tá ið vandi er fyri ófriðarskipum. Kapitlið »Prestastevna« er næstan tann bera verðsligheit, og trúgvin hevur haraftrat ílt við at standa ímóti náttúruni. Próstur letur væl at prædikuni hjá harra Páli, »men hann (Pál) nóg illa lurtaði eftir honum«. Tankarnir hjá Páli eru hjá Barbu, og hvat hon man takast við. Próstur, sum sjálvur hevur vist verðini (Barbu) frá sær, roynir at yvirtala harra Pál til ikki at giftast Barbu, men einki rínur við. Harra Pál minnist eisini konu próst, »hon var tjúkk og nasaspísk og var snjöll á málumum«, og ein trygg framtíð undir teimum treytum er ikki lokkandi.

Hinir prestarnir hugsa einamest um, hvussu teir kunnu betra útkomuna. Eini snildarad eru at veksla so nógv kopar sum til ber, so er kirkjufólkið noytt at offra silvir, og Harra Markus »hevði við fútans hjálpi« fingið einum soni gott festi.

Bara tann ógítta harra Christian »hevði betri hug at tosa um Herrnhutarnar. Men eingin av hinum prestunum skettar eftir, hvat ið

harra Christian sigur, teir royna bara at fáa hann giftan við einari av døtrunum hjá harra Markusi.

Heldur ikki próstur, ið hevur biðið um at fáa harra Pál til Føroya, tykist at lata við seg koma. Próstur vil hava, at skil skal vera í, men annars sum vant. Hugsjónarkjak hevur ikki hansara ans.

Í veruleikanum er harra Pál sendur til Føroya sum umboð fyrri pietismuna, men longu frá fyrstu tíð er tað gjørt lesaranum greitt, at hann er ógvuliga fegin við tað sum hesumegin er, og at hansara sendiferð tí var dømd frammanundan. Eitt dømi um, hvørjar fastatøkur heimurin hevur á harra Páli, er frá illveðursferðini til Havnar, har menuettin frá fransavítjanini melur í høvðinum á honum. Tá ið hann er ringast sperdur, er tað ikki ein sálmur ið rennur fram fyri hann, men lagið frá menuettini sum Barba dansaði við franska admiralinum. Verðin sigar í øllum.

Endalykt

»Barba og harra Pál« er ikki søgulig skaldsøga, har hvørt plaggið og hvørt am-

boð verður lyst. Bara har tað er neyðugt, verða ytri lutir nevndir - t.d. har klæðir verða skift í kapitlinum »Regn« - men lesarin kennir á sær, at kunneikin er til staðar, at hann er partur av grundarlagnum undir tekstini. Tað sama ger seg galdandi á tí topografiska økinum, har alt er nágránt í samsvari við verulig viðurskiftir. Tær ymsu ferðirnar millum oyggjarnar fylgja eisini út í æsir krævum og treytum, sum streymur og veður seta. Millum brøvini, sum Jørgen-Frantz Jacobsen skrivaði til Christian Matras - tey eru í vörðveitslu á Fróðskaparsetrinum - finst eisini hendað avskriftin av einum brævi til Trónd Olsen, dagfest 20. dec. 1937. Til Christian Matras og Trónd Olsen skrivaði Jørgen-Frantz á føroyskum.

»Gott var tað, at tær dæmði kapitlið um ferðina um Vágafjørð. Tú bilstast um, at eg havi dugað at skrivað heita. Men tú má minnst til, at eg eri av góðum útróðrarblóði! Havi eg kanska ikki sjálvur verið í stórum vanda, so hava fedrarnir verið tað, og

okkurt kámt minni úr báttinum hjá Ráðna Bónða spókir kanska enn í høvðinum á mær. Uppvakstin eri eg í Havn, allan síðsta vetur lá eg á Hospítalinum og kagadi yvir á Skalsabodarnar. Eg veit væl, hvussu ein boði brytur. Sjøhugaður var altíð Abbi mín á Reyni og Pápi mín eisini, og sjálvur livi eg ongantíð so væl sum á sjógví. Og afturat øllum hesum má tú minnst, at eg havi lært hjá Cavlingi, sum var tiltikin til at siga frá øllum tí, sum hann einki visti um!

Tá ið kapitlið var gitið í heila minum, sendi eg boð eftir systkinabarni mínum djóralækanum, Carl Johan, sum eg haldi vera ein tann itasta og kónasta av núlívandi føroyskum innanoysggja-sjómonnum. Hann legði mær so lag á mangt og hvat, fekk mána og sjóvarfjall at hóska og fann uppá at lata áttina lækka so hvørt (ti hevði hann verið lágur av fyrstan tíð var lögmaðurin ongan veg farin). Vit prátaðu tver reisir um hetta og teknaðu alt niður á eitt sjókort. So fór eg av landinum, og í juli-august var kapitlið útklakt her á Vejlefjord og

siðani sent til Føroya. Carl Johan fann sær þrindi at práta við Sofus hjá Christiani í Dali, sum hevði somu hugsan um Lambatanga sum hann sjálvur. Lítið visti hann av, at tað var litteratur teir tosaðu! Hann segði frá streyminum, hvussu ógíluga hann kemur um Kolturs Nakk og rennur móti Streymoyarlandinum júst á Lambatanga. So var leyst og liðugt, eg noyddist at skriva nakrar reglur um - tað var alt. Og soleiðis er hetta eitt verk av trimum Havnarmonnum, sum vilja sýna sær, at »súpanarkikar eru menn.«

Barba er tann frælsi Eros, har eingin tvídráttur er ímillum tað andliga og líkamið, men bara at liva tann erotiska partin er ikki nóg mikið sum frá líður, og vandin fyrri tómgongd er stórus. Ikki fyrr enn hon hittir Andrias, sum eisini hevur beinleiðis samband við tað erotiska, uttan at hetta kortini er alt hansara, vil Barba meiri, men nú stendur hon andlit til andlit við tað loftfima lyndið. Hon sleppur at royna sítt egna medisín, men har Barba er tankaleys, er svikið hjá Andriasi og sorinskrivarunum tað móttetta.

Barba er, hóast kropslig, meira symbol enn menniskja. Hon umboðar tað broytliga lív, har gávu-mildni skiftir við vónbrot, har hop skiftir við mishop, har partur av lyndiseyðkenninum er, at tú einki kanst rokna út.

Harra Pál kemur til Føroya sum umboð fyrri pietismuna. Andrias Heyde umboðar saman við pápa-beiggjanum ta samtíðar fronsku upp lýsingartíðina. Í stríðnum ímillum hesi bæði ferst pietisturin, meðan rationalisturin sigar.

Í partinum »Skaldsøga og søgn« nevndi eg, at høvundurin hevur funnið sær karmin til skaldsøguna í søgnini »Beinta og Peder Arrebeoe«, og at hann rættliga neyvt heldur seg innan sett mark. Men persónlugar íblástur fanst so sanniliga eisini. William Heinesen:

Tað er eyðkent fyrri arbeiddslagið hjá Jørgen-Frantz sum yrkjarar, at hansara fabulerandi hugflog kravdi í heilum at fáa sær fjóðslu úr veruleikanum, ja helst burtur úr tí sum mest leikaði á í løtuni. Mannmyndirnar í skaldsøguni »Barbaru« eru allar teknaðar eftir livandi fyrmyndum, teirra millum fólk sum eru á lívi enn, og Barbara sjálv er sum vitiligt einki undantak. [...] Annars er ónytt at seta báðar Barbarurnar, veruleikans frá tjúgu og triati árunum og hana í søguni, hvørja upp móti ábrari - tað ber ikki til at skilja tær sundur, kvinnuymyndin í søguni er í hvørjum bragdi tikin úr veruleikanum.

Áðrastaðni ger William

Heinesen vart við, at Barba ikki bara hevur havt eina einstaka fyrmynd, men at høvundurin hevur drigið fleiri upplivingar uppí: »handritið snýr seg um eitt erotiskt samband, sum barst Jørgen-Frantz fyrri á Vejlefjord. Hann bleiv ógvuliga forelskaður í eina kvinnu og hon spælir avgjørt eisini ein leiklut í myndini av Barbu - nettupp teir vøkrum miðpartarnir í skaldsøguni.«

Tann týðningarmesta fyrmyndin verður gjølliga umrødd í »Dyrmeta lív«, og haraftrat hevur Else Cedeborg skrivað bókina »Estrid« um »Estrid Bannister Good - eisini gítin sum fyrmyndin til Barbu hjá Jørgen-Frantz Jacobsen« (endurgivið frá bakpermuni). Bókin hjá Elsu Cedeborg skal kortini lesast við fyrivarni.

Av bókmentaligum fyrmyndum rennur skaldsøgan »Fru Marie Grubbe« hjá danska skaldinum I.P. Jacobsen beinanvegin fram fyrri ein - Tom Kristensen dregur hana eisini upp í sitt ummæli av »Barbaru« - og tey, sum kenna til franskar bókmentir, koma kanska í tankar um skaldsøguna »Manon Lescaut« hjá Abbé Prévost. Jørgen-Frantz Jacobsen var sjálvur greiður yvir vandan:

Og við einari kalamitet og einari Kingo-inspirasjon í lumanum var tað, at eg fyrri júst trimum árun síðani setti hesa bók á stovn. Hvussu gongdin í bókini skuldi vera visti eg ikki tá, men perspektivið sá eg alt fyrri eitt, og vónandi fara onkuntíð fleiri at siggja tað. Annars hugsaði eg bara, at tað vóru tær bókur eg skuldi ansa mær fyrri meðan hendað stóð í gerð. Manon Lescaut og Fru Marie Grubbe.

Líkt er til, at tað er lukkast Jørgen-Frantz, tí tær báðar nevndu bókurnar líkjast bara »Barbu og harra Páli« á yvirtromini.

At enda nakrar reglur úr brævi til Christian Matras, har høvundurin sigur frá tí innastu ætlanini við at skriva »Barbu og harra Pál«:

Tú skilir meg altso, siggi eg av øllum brøgdum: at tað ikki einans er eina søgu eg vil skriva, ikki heldur einans eina mynd eg vil geva av Føroyum, men eina djúpa lívskenslu eg vil royna at fáa fram, ja at endanum kanska eina tók til lívið eg vil siga. Um hetta innasta endamálið kann náast, er kanska ein stórus spurningur, men einki kann gleða meg meira enn at frætta, at Tú hómar eitt perspektiv. Utan perspektivið verður bókin einans hálv.